

Sikiölle ja lapselle aiheutuvat terveystriskit – Huomioita ”päihdeäitien” pakkohoitoa koskevasta keskustelusta

Anna Leppo, VTT Tutkijatohtori

Sosialitieteen laitos, Helsingin yliopisto

anna.leppo@helsinki.fi

Elintapariskeihin puuttuminen

- Nyky-yhteiskunnan pulma: miten puuttua epäterveellisiin tai riskialttiisiin elintapoihin?
- Historiallinen trendi: pakottamisesta suostutteluun ja sopimiseen
- Sulkunen (2009): yksilön omiin valintoihin puuttumisen oikeutus heikentynyt
- muille aiheutuvat haitat on hyvä argumentti, kun legitimoidaan yksilön vapauteen puuttumista

Raskaudenaikaisen päihteiden käytön haitat muille

- Tyypillisesti ”muille ihmisille” aiheutuva haitta välittyy sosiaalisten suhteiden ja kanssakäymisen kautta: esim. häiritsevä käyttäytyminen, väkivalta
  - Raskaudenaikaisen päihteiden käytön kohdalla päihteen fysiologiset vaikutukset kohdistuvat sekä käyttäjään itseensä että sikiöön
- Onko mielekästä edes puhua ”toiselle” tai ”muille” aiheutuvasta haitasta?

-
- Millaisena hahmona raskaana oleva päihteiden käyttäjä näyttäytyy pakkohoitoa koskevilla keskusteluilla?

Aineisto:

- Lääkärilehti & Duodecim (1979-1999)
- V. 1990 lastensuojelulain valmisteluun ja seurantaan liittyvät dokumentit (lakiesitys, laki, mietinnöt, selonteot)
- Poliittinen keskustelu eduskunnassa 1999-2009 (kirjalliset kysymykset, ministerien vastaukset) (Hupli 2012)

Miten keskustelu pakkohoidosta alkoi?

- Pakkohoito nostetaan julkiseen keskusteluun Duodecimin pääkirjoituksessa 1985:

”Vaikeimmaksi ongelmaksi” kirjoituksessa mainitaan ne ”alkoholisoituneet äidit”, jotka ”eivät tiedä eivätkä välitä raskaudesta lainkaan”, jolloin ”mahdollisuudet vaikuttaa heidän raskauteensa ovat vähäiset, ainakin niin kauan kuin yhteiskunta ei voi lain voimalla suojella sikiötä äidin alkoholismilta” (Halmesmäki ja Ylikorkala 1985, 379).

→ äiti, joka ei tiedä raskaudesta tai ei välitä raskaudesta lainkaan

→ leimaava ajattelumalli → sikiön tarvitseman suojelun korostaminen

Sikiön suojelu vs. äidin suojelu

- Hallituksen esitys lastensuojelulaiksi (1989) ja uusi lastensuojelulaki (1990) korostivat raskaana olevan, päihdeongelmaisen naisen ”erityistä suojelemista” ja vapaaehtoisten sosiaali- ja terveystalvelujen riittävyden turvaamista → ei kannatusta pakkohoidolle
- ei-leimaava, äidin oikeuksia korostava ajattelutapa

Sikiön suojele vs. äidin suojele

- Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnöt (1989 ja 1996) sekä hallituksen lapsipoliittinen selonteko (1995)
  - sikiön oikeuksia korostava ajattelutapa, paikoin leimaavaa kielenkäyttöä, pakkohoidon kannatus
- Kirjalliset kysymykset ja ministerien vastaukset 1999-2009 (Hupli 2012)
  - kirjallisissa kysymyksissä usein pakkohoidon kannatus, ”päihdeäiti” termin viljelyä, paikoin leimaavaa kielenkäyttöä
  - ministerien vastauksissa ei-leimaava kielenkäyttö, varauksellinen suhtautuminen pakkohoitoon

Sikiön suojele vs. äidin suojele

- Pakkohoitoa puolustaville puheenvuoroille tyypillistä sikiön oikeuksien korostaminen, sikiön asemaa vahvistava retoriikka, raskaana olevan naisen oikeuksien sivuuttaminen ja raskaana olevaa päihteiden käyttäjää leimaavat puhutavat
- On vaikea löytää pakkohoitoa puolustavia puheenvuoroja, joissa ei leimata äitiä tai sivuuteta kysymystä äidin oikeuksista

Leimaavien puhetapojen ongelmallisuus

- Leimaavat puhetavat yksinkertaistavat todellisuutta: esim. käsitys kaikista päihdeongelmaisista raskaana olevista naisista välinpitämättöminä ja yhteistyökyvyttöminä
- Päihteiden käyttäjän leimaaminen johtaa helposti ajatukseen, että ongelma on ratkaistavissa vain pakottamalla hankalat yksilöt kuriin ja järjestykseen
- Puhetavat ja ajattelumallit suodattuvat julkisesta keskustelusta ihmisten välisiin kohtaamisiin

Voidaanko muille aiheutuvista päihdehaitoista puhua leimaamatta päihteiden käyttäjää?

- Voidaan toki
- Leimaamista tapahtuu helposti erityisesti lapsiin tai sikiöön kohdistuvien haittojen kohdalla, varsinkin mediassa ja politiikassa
- ”Haitat muille” -näkökulman eettiset haasteet:
  - miten puhua muille aiheutuvista haitoista sivuuttamatta päihteiden käyttäjän itsensä mahdollista avun tarvetta, hänen oikeuksiaan kansalaisena tai leimaamatta häntä?